

FLORIAN BANU

MIHAI CARAMAN

UN SPION ROMÂN ÎN RĂZBOIUL RECE

Prefață de Ion Cristoiu

Postfață de G-ral bg. (r) Gheorghe Dragomir

CORINT
BOOKS

—2019—

Cuprins

<i>Prefață de Ion Cristoiu</i>	5
<i>Listă de abrevieri</i>	21
<i>Introducere</i>	25
<i>„Prin vocație, acest as al spionajului amintea de Richard Sorge...”</i>	27
<i>Mihai Caraman – „agent al PGU”, „manipulat de francezi”? ..</i>	31
<i>Biografia istorică – utilitate, metode și surse</i>	37
 Capitolul 1 — <i>Per aspera ad astra – drumul unui tânăr spre spionaj</i>	47
1.1. Primii ani de viață, primele încercări	47
1.2. Școala militară și pregătirea ca ofițer de contra- informații	74
1.3. Cariera în contraspionajul militar	81
1.4. În linia întâi a Războiului Rece: Direcția de Informații Externe	87
 Capitolul 2 — <i>O poveste de succes: Mihai Caraman în „Orașul Luminilor” (1958–1969)</i>	99
2.1. Contextul politico-diplomatic al relațiilor româno-franceze în perioada 1948-1958	100
2.2. Un rebel la Elysée: generalul Charles de Gaulle și relațiile franco-române	113
2.3. De cealaltă parte a baricadei: serviciile secrete franceze și serviciile de securitate NATO	131

2.4. Plecarea lui Mihai Caraman la Paris și misiunile încredințate rezidenței de spionaj din Franța.	162
2.5. Crearea „rețelei Caraman” și activitatea sa de spionaj: efort individual și de echipă.	169
<i>Un diplomat latino-american și o întrebare fără răspuns – prieten sau agent?</i>	175
<i>Primele documente NATO – de la cercetarea marină, la MC-70.</i>	191
<i>Instituționalizarea colaborării dintre România și URSS pe frontul secret</i>	208
<i>Ieșirea lui Van de Wielhe din rețea – „M-ai făcut spion? M-ai făcut 008?”</i>	219
<i>„Taras Bulba” – cel mai valoros agent al rețelei Caraman</i>	225
<i>Nahit Imre – un agent în goană după bani!</i>	245
<i>Nebuni, turnuri, cai și pioni – alte „piese” ale rețelei</i>	255
<i>„Recolta” rețelei Caraman: mit sau realitate?</i>	273
2.6. Destructurarea rețelei românești de spionaj: succes al contraspionajului francez sau efect al defecțiunilor din „lagărul socialist”?	310
2.7. Mihai Caraman și activitatea sa diplomatică la Paris	336
2.8. Dincolo de spionaj și diplomație: Parisul și omul Mihai Caraman	372
Capitolul 3 — <i>De la Paris la Cheia, via București-Ilfov: spion, contraspion, dascăl și... pensionar!</i>	379
3.1. „Nemo propheta in patria sua” – transformarea șefului de rezidență în obiectivul „Cornel”.	379
3.2. „Traversarea deșertului” – din Centrala spionajului, la Inspectoratul Județean de Securitate Ilfov și... retur!	386
3.3. „Efectul Pacea”: trecerea „pe linie moartă” la școala de ofițeri din Grădiștea	437
3.4. La pensie, dar sub o urmărire permanentă!	443
Capitolul 4 — <i>„Vom fi iarăși ce am fost și mai mult decât atât...” – De la pensie, în fruntea spionajului românesc</i>	451

4.1. Un spectaculos și enigmatic <i>comeback</i> : numirea generalului Mihai Caraman în fruntea spionajului României postcomuniste	451
<i>Centrul de Informații Externe în zilele Revoluției Române din decembrie 1989</i>	453
<i>Alegerea unui șef al spionajului – o decizie dificilă</i>	458
<i>În fruntea spionajului românesc în vremuri de tranziție</i>	472
4.2. O „retragere cu torțe” sau o plecare forțată?	484
<i>A cerut Manfred Wörner demiterea lui Mihai Caraman?</i>	486
<i>O legendă persistentă – „un agent KGB era șeful antenei CIA de la București”!</i>	488
<i>Secretarul General al NATO și România în anii 1990–1992</i>	492
<i>O regulă veche: cine te numește în funcție, te poate și elibera din ea!</i>	501
<i>„Turiștii sovietici” și înlocuirea unui șef de serviciu de informații</i>	506
4.3. „Afacerea” Charles Hernu – un altfel de epilog al Războiului Rece	516
<i>În loc de încheiere... ..</i>	531
<i>Anexe foto și facsimile</i>	555
<i>Mulțumiri</i>	579
<i>Bibliografie selectivă</i>	581
<i>Postfață G-ral. bg. (r) GHEORGHE DRAGOMIR</i>	591

Prefață

Mihai Caraman – spionul cu care ar trebui să ne mândrim

Am acceptat fără să șovăi invitația de a scrie despre cartea lui Florian Banu, *Mihai Caraman. Un spion român în Războiul Rece*, dată spre tipărire Editurii Corint. Asta, deși, la ora invitației, altele erau preocupările mele de studiu. De la Operațiunea *Zapata* a CIA, urma să fac un salt la Operațiunea *Spargerea NATO* de către spionajul românesc. Deși tot de servicii secrete era vorba, lectura manuscrisului și întocmirea unei prefețe însemnau totuși o suspendare a cercetărilor despre CIA din primul an de președinție al lui Jack Kennedy. Pe lângă interesul meu mai vechi față de Mihai Caraman, un personaj care, deși trăiește, lasă impresia că vrea să fie știut dispărut din prezent, mă îndemna la sacrificarea Operațiunii *Zapata* și ce știam despre Florian Banu. Și anume că e autorul unei lucrări de referință pentru Istoria *Intelligence*-ului românesc: *De la SSI la SIE. O istorie a spionajului românesc în timpul regimului comunist (1948–1989)*, apărută la Editura Corint în 2016.

Nu e singura carte semnată de acest istoric model, atât prin minuțiozitatea documentării, cât și – dacă nu mai ales – prin refuzul de a rescrie trecutul în interesele propagandistice ale prezentului postdecembrist. M-am referit la această carte, pentru că, așa cum arată „Cuvântul-înainte”, semnat de Mihai Răzvan Ungureanu, nu numai ca istoric, dar și ca fost șef al spionajului românesc, puțini sunt istoricii noștri specialiști în serviciile secrete.

De regulă, de istoria serviciilor secrete românești, fie în ansamblu, fie în anumite porțiuni ale ei, s-au ocupat foști lucrători ai *Intelligence*-ului, dispunând prin profesie de cunoașterea domeniului, de mânuirea limbajului de specialitate și de perspectiva de profesionist asupra oamenilor și faptelor de pe frontul secret.

Florian Banu e istoric. Istoric specializat, printre altele, și în istoria serviciilor secrete românești. Gestul fostului director al SIE de a gira lucrarea devine un argument imbatabil că Florian Banu e recunoscut nu numai în „mediul nostru științific pentru calitatea cercetărilor sale, pentru acribie și seriozitate”, dar și pentru cunoașterea profesionistă a domeniului *Intelligence*. Cartea sa de istorie cuprinde și momentul de glorie al spionajului românesc numit *Spargerea NATO de către Rețeaua Caraman*. Atras de acest moment puțin cunoscut marelui public, dar mult controversat printre specialiștii în *Intelligence*, Florian Banu s-a apucat de lucru și, grație seriozității sale în materie de documentare, cele 15 pagini din *O istorie a spionajului românesc* au devenit dita-mai cartea de 600 de pagini: *Mihai Caraman. Un spion român în Războiul Rece*.

Mihai Caraman a dat cuiva nu un interviu,
ci mai multe! Țsta da *Breaking news*!

Lectura paginilor din *O istorie a spionajului românesc* și cea a paginilor din carte ne dezvăluie un fapt surprinzător. Spre deosebire de *Istorie*, cartea beneficiază de mărturisirile lui Mihai Caraman în cadrul mai multor interviuri date autorului. Mihai Caraman a dat cuiva nu un interviu, ci mai multe! Țsta da *Breaking news*. Sunt sigur că fostul spion a acceptat asta, după ce a refuzat sistematic istorici străini, pentru că *Istoria* l-a convins că Florian Banu e un specialist de talie în serviciile secrete românești, unul dintre puținii istorici în stare să scrie competent despre un domeniu aparte, fără să fi fost lucrător al Serviciilor. Mai mult decât prefața semnată de fostul șef al SIE, gestul lui Mihai Caraman are

semnificația unei consacărări a lui Florian Banu ca specialist în istoria serviciilor secrete de chiar lucrătorii și foștii lucrători ai acestor servicii.

Mihai Caraman e unul dintre cei mai mari spioni din istoria *Intelligence*-ului românesc. Cu toate acestea, așa cum demonstrează Florian Banu în „Introducere”, despre acest spion s-a scris puțin în România. Preocupat de a rămâne pe terenul solid al întreprinderii științifice, Florian Banu nu se aventurează într-o explicație. Eu însă, scutit de exigențele științificului, pentru că mi-am asumat rolul de Istoric al clipei, voi încerca să găsesc explicațiile.

Cea mai importantă, decisivă, aş spune, trebuie căutată în condiția aparte a lui Mihai Caraman. Acesta a avut neșansa de a spiona NATO pe vremea comunismului. Se înțelege că pe vremea respectivă opinia publică n-avea cum să știe faptele iscălite de un iscusit Creator de rețea. După decembrie 1989, situația s-a complicat și mai mult. România a schimbat alianțele. N-a fost și nu va fi o noutate în istoria ei. În ultima sută de ani, România a schimbat de atâtea ori alianțele externe, încât te întrebi cum de nu se clatină de ameteala presupusă. Din dușmană a NATO, România a devenit aliata și protejata NATO. Cum s-a întâmplat în toate domeniile, și în *Intelligence* s-a purces la o rescriere a trecutului. Tot ceea ce ținea de perioada comunistă a fost rescris din perspectiva prezentului. Faptele și personajele cântate pe vremuri au fost acum ponegrite. Trădătorii de ieri au devenit eroii de azi, iar eroii, trădători. Ion Mihai Pacepa e un trădător. Încercarea unora ca el de a-l face erou e o mizerie morală. Dacă avea remușcări, pentru c-a servit pe Ceaușești, generalul, presupus militar și deci presupus om de onoare, avea la îndemână pistolul. Sau demisia ostentativă, prefațând lupta plină de riscuri în România. A preferat să fie extras de americani. Unde-i eroismul? Cum însă după decembrie 1989 România și-a schimbat alianțele, trădarea lui Ion Mihai Pacepa a devenit act de bravură împotriva regimului. Mihai Caraman a spionat NATO. A făcut-o ca ofițer de *Intelligence*. Are importanță în cazul unui spion pe

cine spionează sau cum spionează? Altfel spus, are importanță în planul profesiei sale c-a spionat actualul aliat al României sau că a spionat bine?

Blestemata rescriere a trecutului și-a spus și în cazul lui Caraman cuvântul. Activitatea lui Mihai Caraman împotriva NATO iese de sub incidența convingerilor. Ar fi absurd să-i reproșezi unui ofițer de *Intelligence* din Securitatea lui Nicolae Ceaușescu că n-a refuzat să spioneze NATO, pe motiv că peste decenii NATO va deveni aliatul României și cu atât mai puțin că a făcut-o în slujba comunismului. Ca și în multe alte profesii, în *Intelligence* contează succesul Operațiunii și nu ținta acesteia. Mihai Caraman poate fi judecat în plan politic. Aici îl putem muștra că n-a avut conștiința mersului Istoriei. De parcă milioanele de români care se duceau la serviciu, și prin asta ar putea fi urecheați c-au contribuit la construirea socialismului, ar fi trebuit să stea acasă.

În multe seriale din prezent se cultivă intriga plonjării în trecut a unor personaje înzestrate cu avantajul de a ști ce se va întâmpla. Au însă interdicția de a avertiza personajele întâlnite în cale asupra a ceea ce va urma. Și dacă ar fi dat nas în nas cu astfel de personaje, Mihai Caraman n-ar fi putut renunța la spionarea NATO pentru a trece la spionarea Tratatului de la Varșovia. Mihai Caraman trebuie judecat din punct de vedere profesional. Dacă ne mândrim cu mari creații artistice fără a ne întreba cui au servit, de ce nu ne-am mândri cu mari lovituri în domeniul *Intelligence*?

Situația încurcată ivită în cazul Mihai Caraman era următoarea: pe de o parte, aveam și noi un spion de talie mondială, intrat în istoria *Intelligence*-ului. Pe de alta, spionul ăsta făcuse pagube NATO, aliatul nostru mai nou. Cum să te lauzi cu el?

Din încurcătură s-a ieșit printr-o soluție tipic românească. S-a preferat tăcerea. Victimă de prim-plan: generalul Mihai Caraman. În același timp, s-a încercat micșorarea pagubei prin ipoteza că Mihai Caraman a fost practic manipulat de Serviciile secrete franțuzești sau că a acționat în numele rușilor. Vezi Doamne, în

numele românilor era imposibil, deoarece noi, românii, am fost Natoiști încă de pe vremea Imperiului Otoman!

Un ofițer de *Intelligence* trebuie judecat
după performanțele în obținerea de informații
și nu după cui au slujit ele

Indiferent de al cui agent a fost, Caraman trebuie judecat, cum se întâmplă cu toți spionii, după performanțele în profesie, și nu după cui au servit operațiunile sale. Dumitru Prunariu a fost pe o navă sovietică și nu americană. Înseamnă asta că trebuie să-i contestăm performanța? Există o Istorie a serviciilor secrete din toate timpurile. Ea consemnează doar operațiunile de succes, fără a arăta interes în privința folosirii rezultatelor. Florian Banu se străduiește să găsească argumente politice pentru ceea ce a făcut Mihai Caraman.

El crede că spionajul reciproc a dus la evitarea unei conflagrații mondiale:

Referindu-se la pașii făcuți în direcția destinderii la începutul anilor '70, istoricul britanic Richard J. Aldrich considera că „în mod evident, efortul de culegere de informații secrete atât al NATO, cât și al țărilor din Pactul de la Varșovia a contribuit la această îmbunătățire a relațiilor între cele două blocuri politico-militare”. Indicatorii complecși de avertizare au dat comandanților NATO cel puțin speranța unei avertizări de război cu minim patruzeci și opt de ore înainte de declanșare și au făcut atacul-surpriză o opțiune mai puțin tentantă pentru planificatorii din Est. Cel puțin în anii '60, **spionajul pare să fi putut convinge pe unii dintre liderii Pactului de la Varșovia că intențiile NATO sunt benigne, planurile de acțiune fiind strict defensive** (subl. ns., F.B.).

Ipoteza se întemeiază pe primejdia întruchipată de neîncrederea dintre cele două blocuri, atmosferă capabilă să ducă în orice moment la o conflagrație nimicitoare:

Wennerstrom furniza alternativ documente și informații americanelor și sovieticilor, declarând nonșalant că „spionajul a fost floare la ureche”!

Dacă unii cetățeni occidentali au crezut că, furnizând informații militare Estului, servesc cauza păcii, se poate aprecia, oare, că, în mod paradoxal, **spionajul a contribuit la detensionarea relațiilor dintre cele două blocuri politico-militare și a împiedicat transformarea Războiului Rece într-unul fierbinte?** În ce ne privește, considerăm că răspunsul nu poate fi decât unul afirmativ și iată de ce.

Câtă vreme a domnit incertitudinea în ceea ce privește intențiile și posibilitățile inamicului, la nivelul decizional al ambelor alianțe a domnit o veritabilă paranoia, fiecare parte temându-se de un atac prin surprindere, efectuat, eventual, cu arme-minune, care să permită o victorie rapidă și decisivă! Mișcările de trupe, manevrele militare, exercițiile de luptă ale adversarului erau privite cu maximă suspiciune, orice interpretare greșită a acestora putând duce la declanșarea ostilităților.

Florian Banu invocă și alte argumente pentru a putea scrie despre Caraman într-o lume românească în care anticomunismul fripturist e în floare. Ca, de exemplu, că un ofițer de talia lui Mihai Caraman n-a spionat NATO pentru Securitate și prin intermediul acesteia pentru KGB, ci pentru țară. La o adică, lucrarea de excepție a istoricului poate fi pusă la zid sub acuzația de elogiul adus unui securist care a păgubit NATO. Pe autor îl înțeleg. Așa cum am mai scris, citându-l pe Ignatio Ramonet, autorul interviului inestimabil cu Fidel Castro, nimic nu e mai periculos decât cenzura consensului din democrație. Mult mai grea decât cenzura din dictaturi, cenzura consensului descurajează pe mulți să meargă mai departe cu descoperirea adevărului. Eu însă, mai hârșit în luptele de guerilă cu anticomunismul fripturist, rămân la teza potrivit căreia în cazul lui Mihai Caraman nu interesează cui a folosit și cui a păgubit întreprinderea sa.

Interesează doar performanța. Din acest punct de vedere sunt convinge că Mihai Caraman merita o carte de valoare a celei scrise de Florian Banu sub titlul *Mihai Caraman. Un spion român în Războiul Rece*.

Formula cercurilor concentrice ivite prin aruncarea unei pietricele în apă

Mihai Caraman rămâne în istoria Serviciilor secrete românești, dar și în cea a Serviciilor secrete din secolul XX prin spargerea NATO. Finalul primului capitol, dedicat formării ca ofițer de *Intelligence*, sună astfel:

Recompensă binemeritată sau o nouă «capcană», cert este că Mihai Caraman a fost trimis «la post» în Franța, la 11 octombrie 1958, sub acoperirea de prim-secretar la Agenția Economică a României din Paris.

Urmează capitolul despre crearea și îndrumarea Rețelei Caraman, intitulat „O poveste de succes: Mihai Caraman în «Orașul Luminilor» (1958–1969)”.

Te-ai aștepta la un debut în forță al descrierii felului în care s-a făurit Rețeaua Caraman. Florian Banu este un istoric preocupat de surprinderea cadrului în care acționează un personaj. De aceea, formula folosită în carte poate fi asemuită cu crearea cercurilor concentrice prin aruncarea unei pietricele în apă. Ochiul pornește de la cel mai îndepărtat cerc, pentru a ajunge la centrul în care a căzut piatra. Astfel, înainte de a ajunge la activitatea Rețelei, Florian Banu se ocupă de: „Contextul politico-diplomatic al relațiilor româno-franceze în perioada 1948–1958”; „Un rebel la Elysée: generalul Charles de Gaulle și relațiile franco-române”; „De cealaltă parte a baricadei: serviciile secrete franceze și serviciile de securitate NATO”.

Nu e un truc prin care o carte de câteva pagini devine ditamai volumul de câteva sute. E o modalitate de a înțelege activitatea

de spion a lui Mihai Caraman. Abordarea relațiilor româno-franceze, cu accent pe stadiul atins la venirea ofițerului nostru la Paris, scoate în evidență un risc aparte al spionării de către un român pe teritoriul Franței. Deoarece Franța e una dintre primele țări occidentale cu care România se deschide spre Vest în cadrul dizidenței din Lagărul socialist. Bunele relații explică însă și o anume lejeritate a serviciilor secrete franțuzești față de diplomații români suspectați a fi agenți sub acoperire.

Radiografia regimului De Gaulle, mai ales sub aspectul rebeliunii față de NATO, se impunea pentru a desluși controversa principală iscată de succesele Rețelei Caraman. Și anume dacă nu cumva activitatea Rețelei a fost sub controlul Serviciilor secrete franceze, interesate, prin politica de independență, ca secretele NATO să fie sparte.

În sfârșit, partea despre serviciile secrete franceze și despre măsurile de securitate de la NATO are menirea de a semnală forța adversarilor cu care se confrunta Mihai Caraman. Aproape întreg capitolul va fi pus la lucru pentru a spulbera în chip argumentat o suspiciune, exploatată chiar de colegii de la DIE, sub semnul mâncătoriilor care definesc atmosfera din toate serviciile secrete din lume: cea potrivit căreia toate succesele Rețelei au fost o cacealma. Spionarea NATO a fost sub controlul serviciilor secrete franceze, care, de altfel, au și înlesnit scoaterea unor secrete.

Mihai Caraman a venit la Paris cu misiunea de a obține din interiorul NATO (la vremea respectivă, sediul Alianței nu fusese încă mutat la Bruxelles) informații și documente secrete. La finele misiunii, Mihai Caraman se putea mândri că făcuse rost de sute de documente secrete ale Alianței, multe dintre ele apreciate (și) de KGB, la care ajungeau până la urmă în cadrul relațiilor dintre serviciile secrete ale țărilor din lagărul socialist și serviciile secrete ale URSS. Din acest punct de vedere, în planul colaborării sau mai degrabă al subordonării, nu există

prea mari deosebiri azi, când România a schimbat alianțele, în privința relațiilor cu serviciile secrete americane sau ale marilor Puteri occidentale.

În efortul de a trage o concluzie asupra felului în care Mihai Caraman și-a îndeplinit misiunea, Florian Banu trece în revistă aprecierile unor lucrători sau specialiști în domeniu:

Valoarea unui spion este dată de raritatea, calitatea și cantitatea informațiilor pe care acesta reușește să le obțină. Cu cât informațiile sunt mai rare (deci, destinate unui număr restrâns de persoane și, pe cale de consecință, greu accesibile!), de o precizie ridicată și obținute constant și în cantități apreciabile, cu atât valoarea spionului este mai ridicată pentru statul care l-a trimis în misiune.

În cazul lui Mihai Caraman aprecierile elogioase la adresa activității sale au venit, așa cum am arătat, inclusiv de la adversari. Potrivit jurnalistului francez Thierry Wolton, „NATO a fost obligat să-și schimbe codurile, să-și modifice organizarea și să distrugă o mare parte din arhive”. Jean Rochet, fostul șef al DST, referindu-se la acțiunile rețelei Caraman, nota că „opinia publică nu va reuși vreodată să-și dea seama de amploarea afacerii și ce rezultate a obținut singura reprezentanță diplomatică a unuia dintre cei mai modești membri ai blocului comunist”.

Chiar și defectorul Ion Mihai Pacepa considera că, prin rețeaua Caraman, spionajul românesc „a dat Alianței Nord-Atlantice cea mai puternică și costisitoare lovitură din istoria sa”; a trimis Moscovei toate planurile militare ale NATO pentru următorii 20 de ani.

La rândul său, Alexandru Popescu, un bun cunoscător al istoriei serviciilor secrete, aprecia recent că operațiunile coordonate de Caraman au reprezentat „cea mai importantă penetrare a secretelor NATO”.

Așadar, aprecierile conduc la concluzia că, într-adevăr, Mihai Caraman a reușit, prin intermediul rețelei pe care o coordona,

să obțină documente extrem de importante despre organizarea, funcționarea, planurile și strategiile alianței nord-atlantice.

O carte de căpătâi pentru lucrătorii din serviciile secrete din România și nu numai

Cum au fost obținute aceste documente?

Florian Banu răspunde pe zeci de pagini acestei întrebări într-o radiografie de excepție a activității desfășurate de Rețeaua Caraman, o radiografie posibilă doar prin cunoașterea în amănunt a domeniului aparte al *Intelligence*-ului. E ajutat în realizarea acestei radiografii, care face din volumul despre Spargerea NATO o carte de căpătâi pentru lucrătorii din serviciile secrete din România și nu numai, de mărturisirile în premieră făcute de Mihai Caraman. Acesta a refuzat până acum să vorbească pe larg despre activitatea sa la Paris. Cum nu și-a publicat memoriile, cei care au scris până acum despre Rețeaua Caraman n-au avut la dispoziție amănuntele profesionale venite direct de la sursă. Cei care vor scrie beneficiază acum de aceste amănunte grație cărții lui Florian Banu.

După cum mărturisește în carte, Mihai Caraman n-a pătruns în sediul NATO niciodată. A spart NATO prin crearea și îndrumarea a ceea ce s-a numit Rețeaua Caraman.

Prin Rețeaua Caraman se înțelege un număr de persoane din cadrul NATO cu acces la documente secrete, pe care le-a recrutat și îndrumat după aceea ofițerul român.

Recrutarea unei persoane pentru a deveni agent e o operațiune-cheie a spionajului.

Victor Suvorov, ofițer GRU, refugiat în Marea Britanie, se ocupă în cartea sa *Principiile spionajului. Cum funcționa cea mai puternică și cea mai închisă organizație de spionaj a secolului XX*, tradusă în românește la Polirom, în 2016, de recrutare ca operațiune-cheie pentru spionaj:

Prima Facultate a Academiei Militare Diplomatie. Primul curs din prima zi a anului întâi.

A doua zi și în toate zilele următoare, pe parcursul celor trei ani de studii, primele două sau patru ore ni se va preda limba străină. Dar prima zi este deosebită. Primul curs este despre spionajul strategic prin agenți și despre operațiunea-cheie a acestuia – recrutarea agentului. Fără recrutarea unui agent care să aibă acces la secretele inamicului nu poate exista spionaj prin agenturi.

Importanța recrutării pentru spionaj e dovedită și prin faptul că studenților le vorbește despre ea Șeful Academiei Militare Diplomatice a Armatei Sovietice, „amiralul Leonid Konstantinovi Bekrenev, singurul amiral din istoria sovietică ce a primit trei stele pe epoleți pentru activitatea desfășurată în cadrul agenturilor de obținere a informațiilor”.

După ce proclamă că „fără recrutări nu se poate”, maestrul spionilor ruși le oferă cursanților și definiția simplă, pe înțelesul tuturor, a recrutării: „A recruta înseamnă a determina (a convinge, a îndupleca) alt om să facă ceea ce îi ceri”.

Finalul capitolului despre recrutare reafirmă tranșant importanța recrutării în spionaj:

Recrutarea este piatra de temelie a spionajului prin agenturi.
(...)

Cel căruia nu-i reușea nicio recrutare nu era considerat spion.

Când se întâlneau pe cărare doi lupi bătrâni ai spionajului nu stăteau să studieze câte distincții pe piept și câte stele pe epoleți are fiecare. Întrebarea era pusă direct, fără ocolișuri:

- Ai recrutat?
- Am recrutat.
- Câți, dacă nu e secret?

Despre recrutare au făcut dezvăluiri în memoriile lor mai toți ofițerii de teren din istoria serviciilor secrete.

Larry Devlin, șeful Stației CIA din Congo între 1960–1967, celebru și pentru c-a gestionat tentativa de asasinare a lui Patrice Lumumba, și-a publicat memoriile în 2007, la PublicAffairs, sub titlul *Chief of Station, Congo: A Memoir of 1960–1967*. Într-un

studiu mai amplu dedicat asasinării lui Patrice Lumumba, abordam aceste memorii și ca pe un manual de recrutare a informatorilor, nu numai în cazul CIA, dar și în cel al oricărui Serviciu Secret din lume.

Primul pas în recrutare vizează disponibilitățile informative și psihice ale celui ales drept țintă:

A recruta agenți nu este, sau n-ar trebui să fie, un proces grabnic. Procesul începe cu depistarea cuiva care pare să aibă acces la informații de interes pentru Guvernul SUA. Alternativ, el (sau ea) poate fi recrutat (sau recrutată), deoarece e într-o poziție capabilă de a sprijini politicile sau obiectivele americane. Apoi, vei încerca să-i determini motivația, punctul său de vedere și opiniile, dacă are probleme – financiare sau de altă natură –, detalii despre viața sa de familie, orice aversiune personală și tot așa.

Manualele de recrutare invocă cei trei termeni – bani, sex, putere. Larry Devlin simte nevoia unei nuanțări:

Nu există dor un singur fapt care-i motivează pe bărbați sau pe femei să devină spioni. Banii sunt cel mai adesea cheia, dar sunt și multe alte motive. Un agent cu care am lucrat într-o altă țară a făcut-o datorită convingerilor sale personale. Era convins că SUA îi salvară lui și soției lui viețile în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, iar cooperarea sa era o cale de a-și plăti datoria. El a făcut lucruri extraordinare pentru noi, dar niciodată n-a acceptat nici măcar un bănuț. Când luam masa împreună, el insista să plătim nota, pe rând. Alții au cooperat cu noi datorită credinței că era în interesul lor să facă aceasta. Ei doreau ca Statele Unite să-i sprijine în a atinge anumite obiective, de obicei, politice. Dar, bineînțeles, fiecare individ este diferit, astfel că motivația trebuie evaluată cu mare atenție.

După ce-ai pus ochii pe un posibil recrut, porcezi la recrutarea propriu-zisă.

Capitolul 3

De la Paris la Cheia, via București-Ilfov: spion, contraspion, dascăl și... pensionar

3.1. *Nemo propheta in patria sua* – transformarea șefului de rezidență în obiectivul „Cornel”

„Niciun profet nu e bine primit în țara lui. Cu atât mai mult cu cât aceasta este România. Întâlnim la români, într-o doză mult mai concentrată decât la alte popoare, o oarecare indiferență, chiar repulsie în oficierea unui cult al valorii autentice”¹. Nu putem să nu fim de acord cu aceste reflecții ale Simonei-Maria Pop, prilejuite de o analiză a biografiei lui Adrian Marino, și să adăugăm observația că această atitudine nu este specifică doar mediului literar-artistic, cunoscut pentru rivalitățile și invidiile care-l macină, ci este larg răspândită în toate mediile socioprofesionale din societatea românească.

Activitatea de *intelligence* nu putea face excepție de la această particularitate a noastră, a românilor, cu atât mai mult cu cât simpla trimitere la post într-o țară occidentală genera invidii aprige, bârfe caustice, antipatii de durată. Aceste atitudini „nobile” creșteau direct proporțional cu durata misiunii în Occident și cu succesul obținut de respectivul ofițer. Un vechi proverb spune că „pe

¹ Simona-Maria Pop, *Adrian Marino. Vârstele devenirii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2010, p. 5.

Dumnezeu îl supărăm cu păcatele noastre, iar pe oameni cu realizările noastre”. În cazul lui Mihai Caraman, aflat timp de peste un deceniu în misiune într-unul dintre cele mai atrăgătoare orașe ale lumii, încununat de rezultate excepționale în muncă, retras de la post într-un mod cât se poate de elegant, este lesne de imaginat la ce dimensiuni ajunseseră invidia și ranchiuna unora dintre colegii și șefii săi din Centrală.

De altfel, ofițerul avusese ocazia să se convingă de atitudinea „binevoitoare” a unora dintre colegii de la București în repetate rânduri, inclusiv în mai 1968, cu ocazia organizării vizitei generalului de Gaulle în România. După cum își amintește generalul Caraman, cu puțin timp înainte de a reveni acasă primise o avertizare asupra a ceea ce-l așteaptă în țară și de la un bun cunosător al culiselor de la București – Neagu Cosma, șeful Direcției Contraspionaj¹. Aflat într-o misiune în Occident, acesta a făcut o scurtă escală la Paris, unde l-a întâlnit pe Mihai Caraman și, pe parcursul discuției avute, i-a pus în vedere că, la revenirea în țară, va fi pur și simplu „mâncat” de șefii săi. Evident, nu era chiar o noutate pentru el, ofițerul știind deja de câtă „simpatie” se bucură din partea generalului Nicolae Doicaru, dar și a altor cadre de conducere din Centrală. La scurt timp după revenirea sa de la Paris, la finalul lunii august 1969, Caraman a fost încadrat în Ministerul Afacerilor Externe, ca ofițer acoperit. Inițial, i s-a propus varianta de a fi numit secretar general al MAE, o propunere formulată mai mult de fațadă, pentru că, așa cum a observat chiar Mihai Caraman, era evident că, după ce povestea de la Paris

¹ **Neagu Cosma** a condus Direcția „Contraspionaj” din 10 septembrie 1960, ca împuternicit la comandă, și din 17 septembrie 1962, ca director titular. A păstrat această funcție până în august 1973, când a fost înlăturat de la comanda Contraspionajului. A fost numit comandant al Școlii Militare de Ofițeri Activi a Ministerului de Interne (august 1973–mai 1974), apoi trecut în rezervă prin HCM nr. 483/07.05.1974. După trecerea în rezervă, a devenit președinte executiv al „Automobil Clubul Român” (ACR).

apărea în presă, ar fi fost stânjenitor pentru MAE ca el să ocupe un post atât de vizibil.

Când m-a propus pe mine – cred că a fost mai mult pentru a mă deruta –, Doicaru mi-a spus că n-ar fi fost de acord Corneliu Mănescu, deși îl văzusem de zece ori când eram la Paris și el trecea spre New York, la ONU, aveam relații bune cu el. Dar era normal, adică iese scandal în Franța și el să mă facă secretar general la Ministerul Afacerilor Externe?! Era o absurditate! Funcția nu era mare lucru, cel care o ocupa trebuia să rezolve toate problemele care apăreau cu ofițerii noștri trimiși la post sub acoperire diplomatică, oriunde în lume¹.

S-a optat atunci pentru o altă variantă, Mihai Caraman fiind trimis, împreună cu Ion Tomescu, ca funcționar în MAE, având interdicție de a intra în sediul DGIE. Încadrat în funcția de consilier la Direcția Economică, Mihai Caraman spune că această perioadă a fost una irosită, pentru că nu a primit sarcini de lucru, „adică nu făceam mai nimic”, după propria expresie.

Totodată, având în vedere stagiul îndelungat petrecut la post în Franța, șeful grupei a fost luat „în lucru” de organele de conținut informații (obiectivul „Cornel”), fiind verificat în perioadele 27 septembrie–5 octombrie 1969, 13–27 noiembrie 1969 și 28 ianuarie 1970–18 octombrie 1971, prin mijloace speciale (ACT² la domiciliu – etajul 1 al unei vile de pe strada Dr. Joseph Lister – și la birou), precum și prin filaj. Deși monitorizată cu minuțiozitate, așa cum era firesc pentru un ofițer care a petrecut un deceniu în exterior, activitatea lui Mihai Caraman nu a oferit în toată această perioadă niciun fel de indiciu care să ateste că acesta ar avea preocupări care să intre în sfera de atribuții a organelor de contraespionaj, nefiind sesizat nimic suspect. Tot ce au putut consemna cei însărcinați cu urmărirea sa erau comentariile acide pe care

¹ Interviu cu domnul general Mihai Caraman, 24 ianuarie 2019.

² ACT – abreviere folosită pentru instalația de ascultare a convorbirilor telefonice.

ofițerul le făcea cu privire la competența și corectitudinea profesională a unor persoane din conducerea DGIE, precum și faptul că a perceput trimiterea sa în postul de la MAE ca pe o trecere pe linie moartă.

Pentru a reieși că, totuși, activitatea lor nu a fost doar o simplă pierdere de timp și risipire de mijloace, cei care-l urmăreau pe „Cornel” au consemnat faptul că acesta „a discutat cu persoane din afara unității unele probleme de muncă”. De fapt, Caraman schimbase câteva idei pe marginea cazului lui Ion Iacobescu cu două persoane care-l cunoscuseră pe defector la Paris, discuțiile purtate fiind legate de mobilul trădării acestuia. În aceeași manieră conspiraționistă au fost interpretate și întâlnirile, vizitele și discuțiile dintre Mihai Caraman și diverse personalități din mediul civil sau din cadrul CSS. Acestea erau definite drept „interes și preocupare pentru crearea și cultivarea de relații cu tovarăși care dețin munci de răspundere”. Evident, faptul că ofițerul îi cunoștea de ani de zile pe unii dintre „tovarășii cu munci de răspundere”, din țară sau/și din perioada cât a fost la post la Paris, că îi legau relații de prietenie, nu conta prea mult în evaluările realizate de cei însărcinați cu urmărirea lui Caraman. Aceștia consemnau sec că ofițerul întreținea „relații” cu Cornel Pacoste¹, Constantin Manea, Cornel Onescu, Valentin Lipatti, generalii

¹ **Pacoste Cornel** (15 iulie 1930, satul Peșteana-Vulcan, com. Ciuperceni, jud. Gorj–12 iulie 1999, București), a absolvit Facultatea de Construcții Hidrotehnice, Institutul de Construcții din București (1949–1953) și a ocupat o serie de funcții pe linie de partid, fiind membru supleant al CC al UTM (30 iunie 1956–20 august 1960). În perioada respectivă, a ocupat funcțiile de locțiitor al secretarului Comitetului de partid al Centrului Universitar București (1964–1971); prim-secretar al Comitetului de partid al Centrului Universitar București (1971–9 octombrie 1973); secretar al Comitetului de partid din Ministerul Afacerilor Externe (din 1973). Ulterior, a fost numit adjunct al ministrului Afacerilor Externe (9 octombrie 1973–23 ianuarie 1980), cf. CNSAS, *Membrii CC al PCR 1945–1989. Dicționar*, coord. Florica Dobre, autori: Liviu Marius Bejenaru, Clara Cosmineanu-Mareș, Monica Grigore, Alina Ilinca, Oana Ionel, Nicoleta Ionescu-Gură, Elisabeta Neagoe-Pleșa,

Luchian Eugen, Stan Nicolae și Goga Vasile¹, adică oameni pe care îi cunoștea de ani de zile.

Această perioadă a vieții este rememorată cu tristețe de generalul Mihai Caraman:

Bine, când am venit în țară, a fost o întreagă campanie, pri-meam telefoane că mă lichidează – „ai să dai socoteală pentru ce ai făcut acolo!” Apoi, filaj..., ca să vadă cu ce somități mă întâl-nesc, că mă văd cu [Paul Niculescu] Mizil sau Andrei Ștefan sau cu [Constantin] Manea, care era la Cabinetul lui Nicolae Ceau-șescu... (...)

Cine m-a invitat la masă? Gogu Rădulescu! Îl cunoșteam de la Paris, un om deosebit, am fost cu el la „Au Lapin Agile”², era un cabaret renumit, de artă, de literatură, veneau actori care re-citau poezii, spuneau monologuri..., și lui i-a plăcut foarte mult! Și, după ce m-am întors la București, m-a invitat la masă, am stat cu el și cu soția lui vreo trei ore la discuții...³.

Totuși, așa cum am arătat, cu toată perseverența celor de la Con-trainformații, din tot procesul de supraveghere informativă nu a reieșit nici un element care să conducă la suspiciunea că Mihai Ca-raman ar avea fie și cea mai vagă legătură cu vreun serviciu străin de informații și nici că ar fi divulgat date și informații cu caracter

Liviu Pleșa, Studiu introductiv: Nicoleta Ionescu-Gură, Editura Enciclopedică, București, 2004, pp. 445–446 (în continuare, se va cita *Membrii...*).

¹ **Goga Vasile**, nume conspirativ „Neamțu Petre”, născut în 6 iunie 1927, în com. Chețani, Mureș. De profesie inginer de telecomunicații, s-a angajat în Securitate la 20 septembrie 1952 în cadrul structurii de specialitate, Serviciul „B”. A intrat în DIE la 31 august 1956, pe o funcție de inginer operativ TO. Așa cum se menționa în fișa sa personală, dat fiind profilul postului, „din 1956 a fost în majoritatea țărilor lumii, întâi în calitate de curier diplomatic, apoi, din 1966, în calitate de prim-secretar inspector, cu pașaport diplomatic”.

² Cabaret artistic celebru, înființat în 1860, situat în Montmartre, în Rue des Saules, 22, care oferă spectacole de muzică franțuzească (șansonete, vechi balade, cântece din repertoriul lui Edith Piaf, cântece de pahar), combinate cu recitaluri de poezie clasică și modernă.

³ Interviu cu domnul general Mihai Caraman, 21 decembrie 2018.